

УДК 332.012.324(477)

О. П. Радченко,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки та управління
Одеський національний університет імені І. І. Мечнікова
Французький бульвар, 24/26, 65058, м. Одеса, Україна
e-mail: rap_1@ukr.net

О. І. Шавалюк,

здобувач кафедри економіки підприємства та інновацій
Львівський національний аграрний університет
вул. В.Великого, 1, Львів-Дубляни, 80381, Україна
e-mail: sh_alexandr@ukr.net

**РОЗВИТОК ТА ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ ТНК
НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ**

У статті висвітлюється сутність транснаціональних корпорацій (ТНК) як прояву та рушійної сили транснаціоналізації світової економіки. Підкреслена вирішальна роль ТНК у глобалізаційних процесах. Проаналізований сучасний стан функціонування транснаціональних корпорацій. Значна увага приділена особливостям діяльності ТНК на українському ринку, відзначена їх важлива роль у формуванні стратегії розвитку національної економічної системи. Наведено приклади позитивного та негативного впливу функціонування ТНК на економічний розвиток України.

Ключові слова: глобалізація, транснаціоналізація, транснаціональні корпорації, конкурентоспроможність, інвестиційний клімат.

Основною тенденцією світової економіки стало прискорення темпів глобалізації, зумовлене міжнародною міграцією капіталів, поглибленням поділу праці і спеціалізації країн. Сучасні процеси функціонування економічних систем характеризуються все більшим посиленням ролі та впливу транснаціональних корпорацій (ТНК) на їх функціонування. Глобалізація процесів в світовій економіці на фоні активізації ТНК актуалізує питання транснаціоналізації українських компаній, що дозволить виступати їм у ролі конкурентоздатних суб'єктів ринку поряд із світовими лідерами. Формування потужних фінансово-промислових структур, здатних адекватно реагувати на зовнішні впливи, активно розвивати міжнародні господарські зв'язки повинно стати пріоритетним напрямом розвитку національних бізнес-структур [2; 7, с. 60].

Процес транснаціоналізації, що характеризується посиленням взаємозв'язку і взаємозалежності суб'єктів світової економічної системи в результаті глобальних операцій ТНК сьогодні досяг планетарних масштабів. ТНК перетворились на головну силу ринкового виробництва й міжнародного поділу праці, на домінуючий чинник світової економіки й міжнародних економічних відносин. Здатність ТНК гнучко пристосовувати механізм інвестиційної діяльності, організаційні методи й засоби до змін, що відбуваються в національній і світовій економіці, перетворили їх на глобальні господарчі структури, що розглядають світове господарство як сферу застосування свого капіталу. Вони

створили потужні системи маркетингу та засоби сучасної реклами, що дає їм змогу маніпулювати смаками та вподобаннями споживачів в усьому світі. На тлі вищезазначених процесів відбувається поступове зростання об'ємів міжнародного виробництва [7, с. 60; 11].

В 30-х роках ХХ ст. вчені Д. Вільямс та М. Бай розпочали займатися теоретичним дослідженням розвитку транснаціональних корпорацій. Проте, ширшого наукового розвитку питання транснаціоналізації економіки отримало в 60-80-х роках ХХ ст. Саме у цей час формуються основні теоретичні концепції діяльності ТНК, обґрунтовуються причини їх виникнення та поширення ТНК.

Виходячи з головної особливості ТНК – наявності зарубіжних філіалів з виробництва та збуту товарів і послуг на основі прямих інвестицій, економістами були сформовані теоретичні концепції діяльності ТНК, які умовно можна розділити на декілька груп [8, с. 34-36]: 1) Дж. Гелбрейт визначив походження ТНК технологічними причинами; 2) Модель монополістичних переваг була розроблена американцем С. Хаймером, в подальшому її розвивали Ч. П. Киндлебергер і ін.; 3) Модель життєвого циклу продукту розроблена американським економістом Р. Верноном на базі теорії росту фірми; 4) Англійські економісти П. Баклі, М. Кессон, Дж. Макманус і ін. створили модель інтернаціоналізації; 5) Еклектичну модель розробив англійський економіст Дж. Дансинг.

Згадані теоретичні концепції свідчать про вихід економічних стратегічних інтересів фірм за межі національних кордонів, що забезпечують все більше можливостей для свободи пересування факторів виробництва, товарів, капіталу. Це дає фірмам можливості отримання надприбутків, розширення економічного впливу не тільки в рамках певної галузі, а й в світовому економічному просторі.

Недостатньо розкритою залишається проблема впливу світових ТНК на вітчизняну економіку, зокрема позитивних та негативних наслідків структурних перетворень економіки під впливом транснаціоналізації та окреслення перспективних шляхів розвитку цих процесів.

Обґрунтування сучасних процесів функціонування ТНК, визначення тенденцій структурних перетворень економіки під впливом транснаціоналізації та окреслення перспективних шляхів розвитку цих процесів.

Оцінюючи вплив ТНК на динаміку світового економічного розвитку маємо можливість виділити кілька основних напрямків [6]:

1. Формування динаміки, структури та рівня конкурентоспроможності економіки на світовому ринку товарів і послуг.

2. Контроль міжнародного руху капіталу та прямих іноземних інвестицій, оскільки ТНК є основним інвестором в країни, що розвивається, й досить відчутно впливають на їхній економічний розвиток.

3. Прискорення створення та передачі інновацій, концентруючи їх у своїх наукових центрах і підприємствах. Завдяки виробничим і фінансовим можливостям ТНК сконцентрували у своїх руках найбільш наукоємні виробництва. Вони ж виробляють найновіші види продукції з найбільш затребуваними споживачами характеристиками, тим самим сприяють процесу технологічного розвитку виробництва.

4. Розширення і прискорення міжнародної трудової міграції, сприяння розповсюдженню професійних знань, процесу обміну досвідом між співробітниками із різних країн і руху робочої сили слідом за прямими іноземними інвестиціями. Тим самим створюється міжнародний ринок праці, до якого характерною рисою є конвергенція професійної підготовки персоналу.

Таким чином, ТНК є важливим рушієм головних процесів сучасної економіки.

ТНК належить вирішальна роль у глобалізації світової економіки. Кількість ТНК та їх філій у світі щороку зростає. До сьогодні немає одностайної думки щодо їх точної кількості, але за даними Конференції ООН з торгівлі й розвитку, у всьому світі налічується близько 82 тис. ТНК, що мають 810 тис. зарубіжних філій [16]. Згідно з оцінками аналітиків, експорт зарубіжних філій ТНК складає приблизно 1/3 від загальносвітового експорту товарів та послуг, ринкова капіталізація окремих ТНК перевищує 500 млрд. дол., а щорічні обсяги продажів становлять 150-200 млрд. дол. [17]. Слід зазначити, що основним засобом впливу ТНК на економіку країни є прямі іноземні інвестиції. За даними ООН, ТНК володіють майже 90% прямих іноземних інвестицій світу, що збільшує економічний потенціал країн, у яких діють дочірні підприємства чи філії ТНК, їхній платіжний баланс, сприяє модернізації економіки та передачі інновацій [11].

Приймаючи інвестиційні рішення й обираючи країну для реалізації інвестиційного проекту, ТНК керуються багатьма факторами. У сучасній науковій літературі найчастіше використовують пояснення феномена глобалізацій корпорацій, вперше запропоноване Данінгом. На його думку, ТНК приймає рішення про здійснення інвестицій за кордоном при задоволенні трьох наступних умов [10, с. 72-73]:

1. Конкурентні переваги від створення власного виробництва за кордоном повинні переважати витрати на його розгортання;
2. Країна-одержувач повинна приваблювати інвестора своїми географічними характеристиками;
3. Самостійна реалізація попередніх двох переваг має бути для інвестора вигіднішою, ніж їх використання через місцеві підприємства, тобто має існувати перевага інтернаціоналізації.

Доволі часто динаміка й обсяг ринку країни є визначальним мотивом виходу ТНК на її ринок. Емпіричні дослідження свідчать, що країни з швидко зростаючими ринками є об'єктами активної інвестиційної діяльності ТНК. За кількістю споживачів (близько 45 млн.) України є потенційно великим ринком у Європі. Відносна не насиченість українського ринку після розпаду СРСР, менший рівень конкуренції робить його досить перспективним для іноземних інвесторів, хоча низький рівень доходів значної частини українського населення перешкоджає формуванню динамічного платоспроможного попиту. Але останніми роками ситуація поступово поліпшується. Проте відставання України від промислово розвинутих країн із ринковою економікою та країн Східної й

Центральної Європи щодо ВВП на душу населення і середньомісячної заробітної плати ще дуже велике [13, с. 125-127].

Для ТНК привабливими галузями української економіки є харчова промисловість, галузі машинобудування і металообробки, фінансова, страхова та торговельна сфери.

Однією з умов привабливості діяльності ТНК є наявність в Україні важливих чинників зростання виробництва, серед них можна виділити [6]:

– *природні ресурси* (значні запаси сировинних ресурсів (вугілля, залізна та марганцева руди, сірка, ртуть, титан, уран, граніт, мінеральні солі тощо) і відповідну добувну і транспортну інфраструктуру);

– *наявність достатньо розвинутої регіональної транспортної інфраструктури* (трубопроводів, транзитних терміналів, залізниць і автомобільних доріг, мереж електропередач, морських портів). Згідно з оцінками JAA, Україна належить до перших 16 % країн світу за довжиною асфальтованих доріг, перших 37 % – за використанням електроенергії та перших 43 % – за рівнем телефонізації. Щоправда, старіння інфраструктури підриває деякі із зазначених переваг України;

– *відносно дешева кваліфікована робоча сила* (питома вага офіційної заробітної плати в структурі доходів населення України збільшується, але розрив у вартості робочої сили з промислово розвинутими країнами ще досить значний);

– *комп'ютерні технології і програмне забезпечення* дають Україні та ТНК надзвичайно великі можливості, оскільки не потребують жодного обладнання чи устаткування крім комп'ютера а переважна більшість витрат виробничих припадає на робочу силу. За рахунок різниці ставок заробітної плати виготовлення того ж програмного продукту в Україні обходиться на кілька порядків дешевше, ніж у США. Тобто український науково-дослідний інститут, весь бюджет якого не перевищує кількох мільйонів гривень, може створювати реальну конкуренцію західним ТНК з їх багатомільярдними оборотами. Ще більше можливостей надає глобальна комп'ютерна мережа Інтернет – закріплення на цьому ринку не потребує жодних капіталовкладень, крім витрат на мінімальне комп'ютерне забезпечення;

– *економіко-географічне розташування України* (традиційні економічні зв'язки управлінських фірм із компаніями країн СНД, Балтії, які склалися в попередні роки і зберегли своє значення в період ринкової трансформації механізму взаємного співробітництва, роблять Україну привабливим плацдармом для освоєння ринків сусідніх країн).

Зарубіжні ТНК готові здійснювати свою діяльність на території України, але на заваді стають певні чинники, а саме:

– нестійке й надмірне регулювання відсутність в Україні сталої стратегії та відповідного національного плану дій, недосконалість національного законодавства, нечітка правова система, нестійкість економічної та політичної ситуації, високий рівень корупції в усіх сферах господарської діяльності [14];

– неспроможність судової системи належним чином виконувати свої функції, критична ситуація у сфері незалежності судової системи (123 місце серед 129 країн світу) [15];

– низький платоспроможний попит українських споживачів, труднощі у спілкуванні з урядовими та приватизаційними органами, переобтяженість регуляторними нормами та складність податкової системи, суттєве податкове навантаження. У рейтингу за індексом сприятливості податкової системи, який розраховується на основі трьох показників (кількість платежів, час, необхідний для сплати податків та загальний розмір податків) Україна посідає 181 місце серед 183 країн другий рік поспіль [13, с. 135].

Крім того, негативну роль у сфері привабливості для ТНК відіграють інформаційна ізольованість і велика кількість міфів щодо України [6].

Головним завданням для України по залученню ТНК до своєї економіки є вжиття відповідних заходів щодо покращення інвестиційного клімату, тому що при раціональному підході національна економіка може отримати цілу низку конкурентних переваг від присутності на її території іноземних корпорацій.

Розвиток глобалізаційних процесів усуває перешкоди на шляху транскордонного переміщення товарів, капіталу та послуг, сприяє уніфікації регулювання, що полегшує доступ на зарубіжні ринки. Так, щорічні суми угод, які підписують ТНК, зростають на 5-10% [11].

Робота на підприємствах ТНК часто приводить до підвищення освітнього й професійного рівня місцевих кадрів. Як правило, саме через канали ТНК відбувається запозичення нової (для певної країни) технології виробництва й упровадження нової техніки [12, с. 335].

У результаті діяльності ТНК в економіці приймаючої країни розвиваються окремі види нових виробництв, що, безумовно, позитивно впливає на розвиток галузевої структури економіки. Зокрема, це стосується галузей інфраструктури, енергетики й деяких інших сфер виробництва. Але водночас не виключений диктат та нав'язування своїх власних умов країні, яка виступає приймаючою стороною. Рішення приймаються за кордоном на основі глобальних інтересів ТНК. Наприклад, в Україні спостерігається негативний вплив експансії іноземних ТНК на ряд областей української економіки, у першу чергу, це стосується автомобілебудування, тютюнової та харчової промисловості; домінування експортних стратегій завоювання ринку й переважаюча орієнтація ліцензійних та інвестиційних стратегій, що застосовуються в Україні, на отримання короткострокових прибутків і відтік коштів [3].

В Україні найбільшими ТНК, які вклали значні фінансові ресурси, є Pepsi Cola з обсягом інвестиційних коштів 250 млн. дол., Coca-Cola – 230 млн. дол. та інші [5]. Найбільш привабливими секторами вітчизняної економіки для ТНК є: харчова промисловість (швейцарська компанія Nestle, бельгійська ABInBev, англо-голландська Unilever та ін.); підприємства торгівлі (американська компанія McDonalds Corporation, німецька METRO Cash&Carry та ін.); фінансовий сектор (австрійський Райффайзен Інтернаціональ Банк-Холдинг АГ, французький BNP Paribas, якому належить УкрСиббанк та ін.); фармацевтика (німецькі компанії

BASF SE, Bayer AG та ін.). Саме в цих галузях обіг капіталу є швидким, а комерційні ризики мінімальними. Окрім функціонуючих ТНК, в Україні чимало компаній, в основному західних, які просто проводять моніторинг ринку на майбутнє з метою зайняти на ньому певну нішу в перспективі. Ці компанії в основному займаються імпортом-експортом сільгосппродукції та засобів захисту рослин. Для російських ТНК та компаній, зареєстрованих в офшорних зонах, привабливими є паливно-енергетичний комплекс, хімічна промисловість та металургія, бо саме в цих галузях вони мають конкурентні переваги і фінансові можливості для придбання виробничих потужностей і розширення своєї ринкової влади [4, с. 204-205].

Слід зазначити, що в результаті несприятливого інвестиційного клімату значна кількість іноземних інвесторів виходить з українського ринку. Так, за останні три роки вітчизняний ринок залишили понад 30 ТНК, серед яких банки, страхові установи, металургійна компанія [9, с. 27]. Основними причинами виходу ТНК з України, як зазначають дослідники [5], є посилення тиску на бізнес, корупція, неможливість захисту прав у суді та ін. На теперішній час в Україні зафіксовано близько 7 тис. філій іноземних ТНК, тобто лише 0,8 % від їх загальної кількості [1, с. 34-35].

Транснаціональні корпорації стали найважливішими дійовими особами в сучасному світовому господарстві. Добробут країни, її участь у міжнародному поділі праці, рівень інтегрованості у світове господарство і, в підсумку, її міжнародна конкурентоздатність дедалі більшою мірою залежать від того, наскільки успішна діяльність ТНК, що базуються в її економіці [2]. Окрім того, капіталовкладення ТНК в іноземну економіку – активний спосіб стимулювання попиту на продукцію вітчизняних товаровиробників. Певною мірою дозволить захистити національні економічні інтереси створення українських ТНК, що сприятиме розвитку українських господарських структур в подальшому та інтернаціоналізації їхнього виробництва й капіталу, інтеграції України у світову економіку, її участі в глобальних трансформаційних процесах.

Пріоритетним завданням української державної політики повинно стати створення відповідного внутрішнього та зовнішнього середовища для залучення інвестицій, сприяння підвищенню конкурентоспроможності українських виробників на зовнішніх ринках, і за рахунок інвестиційних ресурсів українських міжнародних корпорацій забезпечити розвиток вітчизняних товаровиробників.

Список використаної літератури

1. Болгарова Н. К. Транснаціоналізаційні процеси в економіці України / Н. К. Болгарова, Т. М. Паневник // Бізнес Інформ. – № 12. – 2013. – С. 33-38.
2. Болгарова Н. К. Транснаціональні корпорації в аспекті розвитку глобалізаційних процесів / Н. К. Болгарова, Т. М. Паневник. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://elibrary.nubip.edu.ua>. – Назва з екрану.
3. Дженкова В. И. Анализ инвестиционно-инновационной деятельности ТНК в мире и в Украине / В. И. Дженкова, Е. С. Алешко, Н. Г. Лобаш. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ekpr/2010_36/Zmist/1PDF.pdf. – Назва з екрану.
4. Ночвіна І. О. Особливості діяльності транснаціональних корпорацій в Україні та їх вплив

- на національну економіку / І. О. Ночвіна // Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди «Економіка». – 2014. – Вип.14. – С. 200-207.
5. Овчарук М. П. Особливості поширення та впливу ТНК на економіку України / М. П. Овчарук, В. М. Мотриченко. – [Електронний ресурс] // Фінансовий простір. – 2013. – № 3 (11). – С. 61-67. – Режим доступу : <http://fp.cibs.ck.ua/files/1303/13omprot.pdf>. – Назва з екрану.
 6. Прохорова М. Е. Особливості формування впливу зарубіжних ТНК на Україну в ХХІ ст. / М. Е. Прохорова, Н. М. Левицька. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/IMV/article/view/3261/3214>. – Назва з екрану.
 7. Радченко О. П. Розвиток транснаціональних корпорацій в умовах глобалізації / О. П. Радченко, О. І. Шавалюк // Сучасні технології управління підприємством та можливості використання інформаційних систем : стан, проблеми, перспективи : матеріали X Міжнарод. наук.-практ. конф., 29-30 квітня 2015 р. – Одеса : ОНУ ім. І. І. Мечнікова, 2015. – С. 60-62.
 8. Терехов Є. М. Вплив транснаціональних корпорацій на розвиток національних економічних систем / Є. М. Терехов, О. В. Прокопенко // Вісник СумДУ. – 2010. – №1. – С. 103-113.
 9. Формування моделі економічного розвитку України у післякризовому світі : аналітична доповідь / [Жаліло Я. А., Покришка Д. С., Белінська Я. В. та ін.]. – К. : НІСД, 2013. – 65 с.
 10. Хоменко І. Б. Особливості інвестиційної діяльності ТНК в Україні / І. Б. Хоменко // Зовнішня торгівля: право та економіка – 2008. – № 1 – С. 71-78.
 11. Шабаліна Л. Аналіз впливу транснаціональних корпорацій на економіку України / Л. Шабаліна, М. Корнейченко. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ea.donntu.org>. – Назва з екрану.
 12. Шагурин С. В. Экономика транснационального предприятия / С. В. Шагурин, П. Д. Шимко. – СПб., 2008. – 335 с.
 13. Eiteman D. K. Multinational Business Finance / D. K. Eiteman, A. I. Stonenil. – 11 ed. – Boston, San Francisco, New York : AW Publishing, 2007. – 701 p.
 14. Paying Taxes 2011. The Global Picture // International Finance Corporation, Pricewaterhouse Coopers, 2011. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.pwc.com/gx/en/paying-taxes/pdf/paying-taxes-2011.pdf. – Назва з екрану.
 15. The 2011 Index of Economic Freedom. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.heritage.org/index/>. – Назва з екрану.
 16. World Investment Report 2009 : United Nations Conference on Trade and Development. – New York and Geneva, 2009.
 17. World Investment Report 2011 : Non-Equity Modes of International Production and Development. – New York and Geneva, 2011.

Стаття надійшла 17.10.2015 р.

А. П. Радченко,

кандидат экономических наук,
доцент кафедры экономики и управления
Одесский национальный университет имени И.И. Мечникова
Французский бульвар, 24/26, 65058, г. Одесса, Украина
e-mail: rap_1@ukr.net

А. І. Шавалюк,

соискатель кафедры экономики предприятия и инноваций
Львовский национальный аграрный университет
ул. В.Великого, 1, Львов-Дубляны, 80381, Украина
e-mail: sh_alexandr@ukr.net

РАЗВИТИЕ И ОСОБЕННОСТИ ВЛИЯНИЯ ТНК НА ЭКОНОМИКУ УКРАИНЫ

Аннотация

В статье освещается сущность транснациональных корпораций (ТНК) как проявления и движущей силы транснационализации мировой экономики. Подчеркнута решающая роль ТНК в глобализационных процессах. Проанализировано современное состояние функционирования транснациональных корпораций. Значительное внимание уделено особенностям деятельности ТНК на украинском рынке, отмечена их важная роль в формировании стратегии развития национальной экономической системы. Приведены примеры положительного и отрицательного влияния функционирования ТНК на экономическое развитие Украины.

Ключевые слова: глобализация, транснационализация, транснациональные корпорации, конкурентоспособность, инвестиционный климат.

O. P. Radchenko,

PhD in Economics,
Associate Professor of Economics and Management,
Odesa I. I. Mechnykov National University
24/26 Frantsuzskiy Boulevard, 65058, Odesa, Ukraine
e-mail: rap_1@ukr.net

O. I. Shavalyuk,

Researcher of the Department of Economics of Enterprise
and Innovation,
Lviv National Agrarian University
1 V. Velykoho St., Lviv-Dubliany, 80381, Ukraine
e-mail: sh_alexandr@ukr.net

DEVELOPMENT AND FEATURES OF THE TRANSNATIONAL CORPORATIONS' INFLUENCE ON UKRAINIAN ECONOMY

Summary

Proposed article is devoted to the actual question of studying economical transformation tendencies under the transnationalization influence. The issue was considered on the basis of studying processes of integration using diversification recourses, an analysis of flexible adaptation mechanism to the outside changeable conditions that are characterized with mobile structure of TNC management structures.

Review of scientific sources in this direction shows that the conception of undoubted globalization of modern financial and economical, production, and trading relations in world economics is formed. TNC and their development and functioning strategies are a powerful catalyst there.

The majority of works are devoted to studying modern tendencies of TNC's economic activities and the results of their influence to the development of social-economic society relationships. Both positive and negative aspects are defined. The conclusion remains undoubted: process of transnationalization becomes an integral part of modern economic transformations functionality. This is purpose of the research.

TNC play the leading role in transnationalization processes by carrying globalization strategies which unite national economics and national markets. TNC define the new tendencies of the structural transformation of world economics. They provide integral using of diversification resources and own the mechanism of flexible adaptation to the outside conditions.

The modern transnational process have dynamical development tendency. The country gets positive economical result due to more effective capital usage, and investment of new capital provides rising economical data of recipient country. At the same time the TNC's activity causes population unemployment at recipient country, tax evasion using foreign branches, that damages the government budget and, as a result, shortening possibility of financing the social and other programs in the basing country.

Keywords: globalization, transnationalization, transnational corporations, competitiveness, investment climate.

References

1. Bolharova, N. K. & Panevnyk, T. M. (2013). Transnatsionalizatsiini protsesy v ekonomitsi Ukrainy [Transnational processes in Ukrainian economy]. *Biznes Inform – Business Inform*, 12, pp. 33-38. [in Ukrainian].
2. Bolharova, N. K. & Panevnyk, T. M. Transnatsional'ni korporatsii v aspekti rozvytku hlobalizatsiinykh protsesiv [Transnational corporaions in the perspectives of globalization processess development]. Retrieved from <http://elibrary.nubip.edu.ua>. [in Ukrainian].
3. Dzhenkova, V. I., Aleshko, E. S. & Lobash, N. H. Analiz investitsionno-innovatsionnoi TNK v mire i v Ukraine [Analysis of investment and innovative TNC in the world and Ukraine]. Retrieved from http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ekpr/2010_36/Zmist/1PDF.pdf. [in Ukrainian].
4. Nochvina, I. O. (2014). Osoblyvosti diialnosti transnatsional'nykh korporatsii v Ukraini ta yikh vplyv na natsional'nu ekonomiku [Features of TNC activity in Ukraine and their impact on the national economy]. *Zbirnyk naukovykh prats' Kharkivskoho natsional'noho pedahohichnoho universytetu imeni H. S. Skovorody «Ekonomika» – Collection of scientific works of Kharkiv National Pedagogical University of H. S. Skovorody : Economics*, 14, pp. 200-207. [in Ukrainian].
5. Ovcharuk, M. P. & Motrychenko, V. M. (2013). Osoblyvosti poshyrennia ta vplyvu TNK na ekonomiku Ukrainy [Features of TNC's expansion and its impact on the economy of Ukraine]. *Finansovyi prostir*, № 3 (11), pp. 61-67. Retrieved from <http://fp.cibs.ck.ua/files/1303/13ompopt.pdf>. [in Ukrainian].
6. Prokhorova, M. E. & Levytska, N. M. Osoblyvosti formuvannia vplyvu zarubizhnykh TNK na Ukrainu v XXI st. [Features of foreign TNCs impact formation on Ukraine in the XXI century]. Retrieved from <http://jrnل.nau.edu.ua/index.php/IMV/article/view/3261/3214>. [in Ukrainian].
7. Radchenko, O. P. & Shavaliuk, O. I. (2015). Rozvytok transnatsional'nykh korporatsii v umovakh hlobalizatsii [TNC's development in the conditions of globalization]. *Suchasni tekhnolohii upravlinnia pidpriumstvom ta mozhlyvosti vykorystannia informatsiinykh system : stan, problemy, perspektyvy : materialy X Mizhnarod. nauk.-prakt. konf., Odesa, ONU im. I. I. Mechnykova – Modern technologies of enterprises' management and possibilities of informational systems' use : state, problems and perspectives : Materials of X International scientific and practical conference, Odesa, ONU I. I. Mechnykova*, pp. 60-62. [in Ukrainian].
8. Terekhov Ie.M. & Prokopenko, O. V. (2010). Vplyv transnatsional'nykh korporatsii na rozvytok natsional'nykh ekonomichnykh system [TNC's impact on the national economic systems development]. *Visnyk SumDU*, №1, pp.103-113. [in Ukrainian].

9. Zhalilo, Ia. A., Pokryshka, D. S. & Belins'ka Ia. V. (2013). Formuvannia modeli ekonomichnoho rozvytku Ukrainy u pisliakryzovomu sviti : analitychna dopovid' [Formation of Ukrainian economic development model after crisis : analytical report]. Kyiv : NISD, 65 p. [in Ukrainian].
10. Khomenko, I. B. (2008). Osoblyvosti investytsiinoi diial'nosti TNK v Ukraini [Features of TNC's investment activity in Ukraine]. *Zovnishnia torhivlia : pravo ta ekonomika – Foreign Commerce : law and economics*, 1, pp. 71-78. [in Ukrainian].
11. Shabalina, L. & Korneichenko, M. Analiz vplyvu transnatsional'nykh korporatsii na ekonomiku Ukrainy [Analysis of TNC's impact on Ukrainian economy]. Retrieved from <http://ea.donntu.org>. [in Ukrainian].
12. Shahurin, S.V. & Shimko, P.D. (2008). *Ekonomika transnatsional'noho predpriatiia* [Economy of TNC]. SanktPeterburg. [in Russian].
13. Eiteman, D. K. & Stonenill, A. I. (2007). *Multinational Business Finance*. 11 ed. Boston, San Francisco, New York : AW Publishing.
14. *Paying Taxes 2011. The Global Picture*. International Finance Corporation, Pricewaterhouse Coopers, 2011. Retrieved from www.pwc.com/gx/en/paying-taxes/pdf/paying-taxes-2011.pdf.
15. *The 2011 Index of Economic Freedom*. Retrieved from <http://www.heritage.org/index/>.
16. *World Investment Report 2009 : United Nations Conference on Trade and Development*. – New York and Geneva, 2009.
17. *World Investment Report 2011 : Non-Equity Modes of International Production and Development*. New York and Geneva, 2011.